geven, zijn zij weggegaan "wegens schimpwoorden van het gemeen volck:denckelijk uit vreeze van door het gemeene volck geslagen te worden".

Op de vraag aan twee getuigen van de brand voorgelegd: "waerom niet konde belet worden dat het vuur soo schielijk overhand naem en zig in de naabuurige huysen communiceerde?" antwoordden beiden, dat de spuiten in onbruikbaren staat waren en dat de wind zo sterk was, dat de brand van het ene stroien dak op het andere oversloeg.

De juiste oorzaak kon niet worden vastgesteld, maar "verscheyde ene lieden zeggen dat het vuur door de assen is aangekoemen";de ashopen namelijk,die achter de huizen lagen en heel dikwijls in de nabijheid van brandbaar materiaal.

Omdat de brand zulk een grote omvang nam, had men de hulp ingeroepen van Erp en Bakel, die met hun brandspuiten naar Gemert kwamen. De secretaris van Erp, die zijn twee zonen en nog enkele anderen had meegebracht, heeft zich zeer verdienstelijk gemaakt bij de blussingswerkzaamheden. Wel had de secretaris geklaagd, dat niemand van de Regenten aanwezig was , toen ze bij de brand aankwamen,om zich garant te stellen voor eventuele schade en daarom "heeft hij die spuijte wederom naar Erp willen weg vaeren". Peter van den Berg, "regeerende borgemeester en backer van professie" heeft toen alle verantwoording op zich genomen en hun later ook voor hun moeite betaald.

Over de maatregelen, die in Gemert naar aanleiding van deze brand genomen werden, in een volgend artikel.

M.H.J.Pennings.

VERSLAG VAN HET 22e HEEMKUNDIG WERKKAMP, VAN 29 JULI 1970 T/M 1 AUGUSTUS TE OISTERWIJK GEHOUDEN.

Deze keer had de Heemkundekring "De Kleine Meyerij" de organisatie op zich genomen om een Heemkamp voor te bereiden. Deze kring wordt gevormd door leden uit de gemeenten Oisterwijk, Berkel-Enschot, Esch, Haaren, Helvoirt, Moergestel en Udenhout. Er is een streekarchivaris aangesteld door deze groep gemeenten. In dit noordwestelijk kwartier van de Meijerij, met als hoofdplaats Oisterwijk, lagen verder nog de dorpen: Hilvarenbeek, Hoge en Lage Mierde met Hulsel, Diessen, 't gehucht Westelbeers, Goirle, Riel, Tilburg, Loon (op

Zand) Vught en Cromvoirt, St.Michiels - Gestel, Den Dungen, Gemonde, De baronie van Boxtel, Waalwijk, Drunen en de stad 's-Hertogenbosch met Orthen. Oisterwijk is het schoonste Kwartier. Vooral de plaats zelf met zijn natuurschoon van vennen, naald- en loofhout bossen met struikgewas dragen hier ruimschoots toe bij. Ook de riviertjes die zich door dit gebied slingeren. De Voorste Stroom die onder Goirle en Tilburg "De Lei wordt genoemd en de Achterste Stroom die bovenstrooms "De Reusel" heet, komen in Oisterwijk bijeen nemen een paar km verder het riviertje de Rosep mee en verandert de naam in "Essche Stroom".

In Oisterwijk is dan ook als een der eerste gemeenten het toerisme op gang gekomen. Op die woensdag namiddag tussen 17 en 19 uur kwamen de ruim 100 deelnemers naar restaurant "De Weyenbergh" voor het jaarlijkse kampfestijn.Dames in Brabantse klederdracht boden de binnenkomende deelnemers mik met zult aan. Verder kreeg men een kenteken om op de revers te spelden, een programmaboekje met historisch overzicht van de plaatsen, waar wetijdens de kampdagen zouden komen en het adres waar men zou logeren.

Even na 20 uur werd het kamp door de loco-burgemeester officieel geopend. De kringvoorzitter Piet Drijvers kwam daarna aan het woord en heette allen hartelijk welkom. In zijn openingstoespraak ging hij fel te keer tegen de ondeugdelijke restauraties van oude boerderijen, omdat dikwijls een verminking het gevolg is, doordat men van de oorspronkelijke stijl weinig overhoudt.De heer J.Willems,lid van Ged.Staten sprak in zijn redevoering in dezelfde trant en beloofde bij G.S. te zullen aandringen op 't behoud van de Brabantse boerderij, het landschapschoon en dorpsgezichten.Aug. van Breugel van St.Oedenrode droeg de Heemkampvlag over aan Oisterwijk.Dia's van het vorig Werkkamp werden vertoond en toegelicht. Piet Drijvers gaf daarna een inleiding voor de fietstocht van donderdag. Deze avond gaf verder nog het optreden van een goochelaar, en niet te vergeten liedjes zingen uit "Den Brembos" onder leiding van Piet Dorenbosch.

Onder stralend zomerweer kon donderdag morgen de eerste fietstocht aanvangen. Piet had met zijn helpers een mooie weg uitgezocht waarlangs we naar Moergestel gingen door de bossen via "Het Stokske" en "Draaiboomke". Eerst werd halt

gehouden bij het zgn. "Broothuis", in 1777 gebouwd als pastorie; het is een stevig huis van twee verdiepingen,maar het verkeert thans in ernstige staat van verval.Bij de kerk aangekomen werd afgestapt om deze te bezichtigen. Zij is in de dertiger jaren gebouwd door de Bossche architect Valk aan de 16e eeuwse toren. In het boekje dat we kregen leest men dat het dorp"Gestel"in 1147 in een aantekening wordt vermeld, in 1186 vermelding van goederen, behorend aan het St. Janskapittel van Luik,die in 1334 overgingen aan de abdij van Tongerloo. Eeuwenlange band met die abdij, waarvan de abt tot in het midden van de vorige eeuw de pastoors benoemde. De kerkpatroon is St.Jan de Doper, zijn beeltenis komt ook in het gemeentewapen voor. Het riviertje"De Reusel"stroomt midden door deze gemeente en zette in vroeger eeuwen in het natte jaargetijde grote gebieden onder water. De zuidelijke helft van de gemeente is laag en moerassig, vandaar de naam Moergestel. Verder is de geschiedenis dezelfde als van de meeste dorpen in de Meijerij; leenheren onder de hertogen van Brabant, plunderingen en platbranden door de Gelderse troepen in de 15e en 16e eeuw,overstromingen en pestziekten, na 1648 de generaliteits-periode met achterstelling en verarming. De koffiepauze was in"Breda's Welvaren" onder Moergestel. Langs binnenwegen naar Enschot. We kwamen eerst door het gehucht Heukelom,vroeger een van de drie dorpjes van deze gemeente die nog officieel Berkel, Enschot en Heukelom heet. In Enschot naar de oude toren, ik zou haast schrijven torentje, want de afmetingen in lengte en breedte zijn niet groot, maar Enschot was ook een kleine gemeenschap. Datering is niet bekend; een oudere meneer uit die plaats wilde ons doen geloven: uit midden 14e eeuw. Volgens geschreven bronnen stond hier in 1186 al een St.Cecilia-kerkje. Deze parochie werd vroeger ook bediend door de Witheren van Tongerlo. De toren is na de opknapbeurten in 1945 ingericht als gedachteniskapel. Op de gedenkplaat zijn o.a.vermeld leden van de joodse familie Löb,ingetreden in de 2 kloosters der Trappisten orde in Berkel-Enschot, maar later door de Duitsers weggevoerd en vermoord.In Berkel vertoefden we even in de voortuin van de Trappistinnen abdij, de enige in ons land. Deze kloosterlingen zijn in het begin dezer eeuw uit Frankrijk naar Nederland gevlucht. Berkel had in de 13e eeuw een kapel

onder patronage van Sint Willibrord.

Het volgende object was Udenhout. Deze plaats heeft een kerk in zgn.waterstaatstijl, gebouwd in 1841. In 1445 stond hier een kapel ter ere van St.Lambertus, die nog kerkpatroon is. In 1722 zelfstandig door afscheiding van Oisterwijk.Pastoor Prinsen vertelde ons dat het kerkbestuur 'n tijd lang met het plan heeft rondgelopen om de kerk te slopen, maar nu is ze gelukkig helemaal gerestaureerd. Van het meubilair zijn de prachtige kaarsenluchters en de banken het bezichtigen waard. De banken zijn zeer mooi, in de jaren 1951-1955 klaar gekomen, geschonken door de parochianen. Voorstellingen met godsdienstige motieven maar ook uit het gewoon dagelijks leven zijn op de banken uitgesneden; de schenkers mochten zelf bepalen welke voorstelling. Hierna vertoefden we even voor het kasteel "De Strijdhoeve", gebouwd in 1760, thans vacantiehuis der zusters Franciscanessen van Dongen. Toen was het tijd geworden voor de lunch. Deze koffietafel was aangeboden door de gemeenten,die wij deze morgen bezochten en werd aangericht in het ruime restaurant "Bosch en Duin" aan de zuidrand van de Loonse Duinen. Terug naar Oisterwijk voerde de weg langs enkele oude boerderijen over het Gommelen, Groenstraat en Kreitenmolenstraat naar"Quatre Bras" aan de Rijksweg voor een koffiepauze. Toen we hier opstapten was er politie aanwezig om het verkeer even te laten stoppen totdat wij veilig de overkant van de Rijksweg hadden bereikt. Langs een stenen stellingmolen kwamen we in Oisterwijk terug. Nu volgde de bezichtiging van de kerk van St.Petrus Banden. Men noemt ze een der mooiste die door architect Cuypers gebouwd zijn. Het is een mooie en ruime neogothische kerk met mooie glas in lood ramen, bouwjaar 1895; de toren staat midden op de kerk. Volgens Schutjes had Oisterwijk al vroeg een ruime kruiskerk met hoge en fraaie toren met klokkenspel. Het inwendige dezer kerk maakte diepe indruk op de aanschouwer, ze hadtwintig altaren. Het patronaat werd in 1230 aan de adellijke (Augustijner) abdij van St.Geertrui te Leuven opgedragen. Laatstgenoemde kerk die ook met kostbare schilderijen was versierd, heeft tijdens de tachtigjarige oorlog allerlei wederwaardigheden gehad en is in 1587 in brand gestoken.

Nog iets over de burgerlijke geschiedenis. In de 13e eeuw hoofdplaats geworden van het Kwartier Oisterwijk, kreeg de

plaats in 1230 dezelfde voorrechten van Hertog Hendrik I als 's-Hertogenbosch.De plaats had in haar glorietijd 38 brouwerijen, 5oo weefgetouwen voor wollen stoffen en er was lakenindustrie. De leerindustrie is pas in de vorige eeuw opgekomen. De landbouw is vanzelfsprekend ook altijd voor velen een middel van bestaan geweest. Oisterwijk is vroeger ook een bedevaartsplaats geweest van O.L.Vrouw. Het mirakuleus beeld uit de 13e eeuw is niet meer aanwezig. O.L.Vrouw van de Linde werd vereerd onder de titel "Maria Vreugderijke".Op de plaats waar nu het gemeentehuis staat, heeft de kapel gestaan bij een zeer omvangrijke lindeboom. In voormelde kerk van 1895 is ter gedachtenis in een zijkapel een Mariabeeltenis geplaatst en op mooie tegeltableau's wordt de geschiedenis van O.L.Vrouw van de Linde uitgebeeld.

Aan de westzijde van de kerk zijn nog 'n paar huisjes te zien van het vroegere Begijnhof. Op het kerkplein staat het standbeeld van Adrianus Poirters in 1606 te Oisterwijk geboren, een Jezuietenpater. Hij schreef diverse boeken,o.a."Het masker van de Wereld", stierf in 1674. Een andere inboorling van Oisterwijk die vermeld dient te worden, is Joannes Lenartz, Augustijner Kanunnik,rector van een nonnenklooster in Gorinchem. Hij werd in juni 1572 door de Geuzen met 18 anderen, priesters en kloosterlingen, gevangen genomen, in een schuit naar Den Briel vervoerd en in de nacht van 8 op 9 juni1572 in een turfschuur van een verwoest klooster opgehangen, na eerst dagen lang op wreedaardige wijze te zijn gemarteld. Toen voor de laatste oorlog een nieuwe parochie gesticht werd in Oisterwijk, is deze Joannes als kerkpatroon gekozen voor die parochie. Om 19 uur hadden we het diner in "Het Oude Nest" bij het begin van de oude baan naar Haaren.

Het gezellig samenzijn was weer in de zaal van "De Weyenbergh". Het optreden van een gecombineerd Helvoirts en Oisterwijks zangkoor was deze avond het voornaamste programmapunt. Inleiding voor de tocht van Vrijdag was het volgende, tussendoor liedjes uit "Den Brembos" en traditiegetrouw de dagverslagen van Wim van Rooij en Theo van de Ven, waarnaar men altijd met grote interesse uitziet.

Ook vrijdagmorgen vertrokken we ruim 9 uur vanaf het gemeentehuis. Via Kerkhovenstraat en Holleneind langs het voormalig Groot Seminarie, thans "Haerendael",waar dubbelge-

handicapten worden verpleegd.Aan de Rijksweg staat"Huize Gerra" het door Mgr.Zwijsen als bisschoppelijke residentie gebouwde pand. In de nacht van 14 op 15 april 1863 werd hier een aanslag op hem gepleegd. Thans is het een klooster der Zusters Carmelitessen.Door de Gijzel, Klein Laar,de Runsdijk en de Guldenberg kwamen we bij de oude boerderij"De Putakker". Ze is ± 10 jaar geleden vakkundig gerestaureerd. De bewoner had geen toestemming gegeven om ze van binnen te bekijken zodat we ons tevreden stelden met de buitenkant te bekijken, en door de ramen te gluren; de bewoners waren afwezig. Het typische van deze boerderij is het inspringen van de voorgevel en vooral dat de bakoven tegen de korte gevel is gebouwd,dus niet in het woongedeelte ingebouwd of in een apart bakhuisje op veilige afstand gebouwd is. De tocht werd voortgezet naar Helvoirt. Eerst een rondrit om het kasteel Zwijnsbergen door het park. Dit is in de 16e eeuw gebouwd door de heren van Helvoirt, in 1816-17 herbouwd in moderne stijl.

Toen was het al weer tijd om iets te gebruiken tegen de dorst.Dit gebeurde in "Hotel de Keizer".De bezichtiging van de Ned.Herv.kerk gebeurde onder toelichting van archivaris P.Wuisman.Oorspronkelijk stond daar in de 12e eeuw een zaalkerkje onder patronaat van de H.Nicolaas. De naam Helvoirt komt in de geschreven bronnen voor,het eerst in 1192.De hertog van Brabant schonk in 1213 goederen te Helvoirt gelegen aan de abdij van St.Geertrui te Leuven. Sindsdien had de abt van die abdij lange tijd het benoemingsrecht voor de geestelijken van Helvoirt. De kerk waarin we ons bevonden is een gotische kerk met mooie kempische toren en stamt uit de 15e eeuw. 'n Paar jaar geleden is de algehele restauratie klaargekomen. Typisch is dat de ramen aan de zuidzijde doorlopen tot in het dak. Het grootste sieraad van de kerk is het houten gewelf, dat in het koor beschilderd is. In de vloer liggen goed geconserveerde zerken, o.a. van de laatste heer van Helvoirt voor de generaliteitsperiode; Cornelis van Grevenbroek. Ook een pastoor "van der Noot", zijn wapen:9 schelpen in kruisvorm op het wapenschild deed me weer denken aan het wapen van Commandeur van der Noot, binnenplaats van het kasteel te Gemert. Tegenover de kerk bekeken we de voorgevel van de oude pastorie, in de vorige eeuw predikantenwoning;de vader van Vincent van Gogh woonde er tijdelijk, thans is het

burgemeesterswoning.Na een rit van 3 à 4 km waren we in Haaren terug.Oorspronkelijk lag het dorp dichter bij Oisterwijk, n.l.rond de oude gerestaureerde toren van Haaren. Deze toren en het kerkgebouw dat in de vorige eeuw wegens bouwval gesloopt moest worden, werden gebouwd tussen 1450 en 1480. Na de Vrede van Munster tot midden vorige eeuw kerkte men in een schuurkerk.Deze moest gebruikt worden door de mensen van Haaren en die van Belveren. Belveren was het andere voornaam onderdeel van die gemeente; ze hadden vroeger een kapel waar godsdienstoefeningen in werden gehouden. Vanwege de controverse tussen Haaren en Belveren moest men een tweede deur in de schuurkerk maken, omdat men niet door één deur in en uit wou gaan. Van 1855 tot de brand in 1911 had men een Waterstaatskerk. De parochie Haaren en de kapel en Belveren zijn eeuwenlang bediend door de Norbertijnen van Tongerloo tot 1822. St.Lambertus is de kerkpatroon van Haaren, de kapel in Belveren was een St.Martinus-kapel. Eén pastoor dient zeker vermeld te worden, nl.Petrus Janssens uit Calmpthout in België. Een bende soldaten drong 's nachts de pastorie binnen, zij boeiden eerst de bewoners en gingen dan de pastoor te lijf, ze mishandelden hem op gruwzame wijze, waarna men hem onthoofdde. Dit gebeurde 16 april 1572, dus in dat beruchte jaar van de martelaren van Gorcum en die van Roermond(Karthuizers.Deze en nog een aantal gegevens werden mij verstrekt door broeder Adelbertus, die naast de kerk van Haaren woont met enkele andere medebroeders. Een deelnemer uit Schayk en ik hadden er een gastvrij onderdak. In Haaren werd de kerk bezichtigd. Voornoemde broeder gaf daar uitleg. Ze is in 1913 gebouwd. Het meest opvallende is de beschildering, uitgevoerd door J.ten Horn uit Arnhem. Het gehele gewelf is beschilderd met een groot aantal figuren van engelen en heiligen uit verschillende tijdperken der geschiedenis. De kruisweg is nog uit de Waterstaatskerk. Verder vond ik het merkwaardig dat het meubilair zoals altaren,preekstoel, communiebank enz. in koper zijn uitgevoerd.

Om 13 uur hadden we de lunch in Café "Den Bartel". Deze koffietafel was aangeboden door de gemeenten Haaren,Helvoirt en Esch. Archivaris Wuisman had onderwijl een praatje gehouden over Esch, waar we die middag zouden komen. Ruim 14 uur begon de tocht naar Esch. Het eerste object waarbij we aan-